

הקדמה

כלים נאים

שולחן ערוך (תעב ס"ב) "יסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו, ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות".

כף החיים (שם יא) "הכוסות צריך שיהיו נאים ומהודרים לכבוד היום, ואם השיגה ידו יקח של כסף מפני שהוא רמז אל החסד, כי כוס בגימטריא אלוקים שהוא בחינת דין, ועל כן אם הוא של כסף יהיה ממותק, ואפילו שבכל השנה טוב למנוע כלים נאים למען מיעוט שררה זכר לחורבן, בליל הסדר יש מצווה מיוחדת להראות דרך חירות".

שררה ומלכות

כף החיים (שם יב) "ומצווה לנהוג שררה בליל פסח, ובזה יכופר מה שנהג שררה וגאווה כל השנה".
הגר"ח פלאג'י (חיים לראש) "אחר ערבית ייכנס לביתו בפנים שוחקות, ויתנהגו הוא ואשתו כמלך ומלכה, ובני ביתו כבני מלכים, כפי מה שחננו השם".

להימנע מכעס

חשוב מאד להיזהר שלא לכעוס, להיות רק בשמחה ושלווה, להשרות אווירה טובה בבית, שיהיה חוויה טובה, גם אם לא הולך כמו שרוצים (שולחן לא ערוך ונשפך יין ואוכל ומתלכלך השולחן או הבגדים ותינוק בוכה והילדים קמים וכו').

הגר"ח פלאג'י (שם) "ואני אומר דאם בא לתקן, ייתן דעתו היטב שלא יקלקל ח"ו, ובפרט בעניין הכעס, שלא יכעס כלל ועיקר, ואם אזהרה זו הייתה בכל עת ובכל זמן, כל שכן וקל וחומר בליל התקדש חג המצות, שהוא בחינת ימין מסיטרא דאברהם דרועא ימינא וכו', וזה אפשר שרמזו חז"ל באומרים, חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו שלא יכעוס כלל, שהרי אמרו בזוה"ק דהכועס מטמא את עצמו כטומאת עבודה זרה וכו', עכ"ל".

מעלת הלילה

הגר"ח פלאג'י - כל מאמץ בליל הסדר מונע מאמץ מתרופות וסמים!
הגר"א וסרמן - יש 64 מצוות בליל הסדר!

תפילת ליל החג

ערבית ליל פסח ע"פ הסוד גדולה יותר מתפילות כל השנה. (אול"צ).
הלל עם ברכה גם לנשים! ואפילו בבית, לחכות להם. (חזו"ע).

הכנות נחוצות

משקל - חובה בכל בית משקל דיגיטלי ומכני, לשקילה בער"פ וביו"ט, הרבה טועים בהשערה!

להכין מראש - מומלץ להכין מראש את הכזיתות לכל הסדר! גם במצות וגם במרור. (חוסך זמן ולחץ וגם מותר רק במכני...) **ולגבי הירקות** - לא לשכוח לשטוף ולבדוק את המרור והכרפס מתולעים!
מנוחה - לישון בערב פסח כולל הילדים! (לבוא עייפים לליל הסדר הורס הכל, ממחרים ולא נהנים...)
לקנות ממתקים ופרסים לילדים ונכדים שלא יירדמו, הם העיקר ולא האורחים...! (רעיון **קערות אגוזים** שונים ושקיות למילוי עם תעריפים, ולבסוף לחלק פרסים או מזומן, מחזיק אותם!)

קערת ליל הסדר

מביאים לפני בעה"ב קערת הסדר, ואין צריך להניח לפני שאר בני הבית אלא כולם נוטלים משל בעל הבית. (משנ"ב תעג"ס ק"ז). ויש להניח בקערה כדלהלן:

א- שלוש מצות: שניים ללחם משנה כמו כל יו"ט, ואחת כדי לבוצעה לשתיים (חציה למצות אכילת מצה, וחציה לאפיקומן, שדרכו של עני בפרוסה). יש נהגו להביא פ- 18 מצות שיהיה לכולם כזיתות מהקערה. אך יש טעם ע"פ הסוד דווקא בשלוש.

ב-ג- שני תבשילין: אחד זכר פסח ואחד זכר לחגיגה. ואינו מעכב איזה תבשילין, אך נהגו כדלהלן:

זכר לפסח - נהגו **בבשר**, ונהגו שיהיה **זרוע** על שם זרוע נטויה שהראה הקב"ה במצרים. (ומי שאין לו זרוע יקח שאר בשר, ואפשר גם כנף של עוף - יחוד"ד) ונהגו שיהיה **צלו** ולא מבושל זכר לקרבן פסח. (ואסור לאכול את הזרוע בלילה כי לא אוכלים צלי ובפרט במה שנעשה זכר לפסח).

זכר לחגיגה - נהגו **בביצה** א - מאכל אבלים זכר לאבילות על בית המקדש שאין אנו יכולים להקריב קרבן פסח. ב - בארמית 'ביעא' רמז דבעי רחמנא לפרוק יתנא. (מ"ב תע"ג כג). ונהגו שתהיה **מבושלת** כי חגיגה אינה צריכה צלי. (ומותר לאוכלה בלילה).

ד- מרור: שו"ע - יוצאים יד"ח בחמישה ירקות, ועיקר המצווה בחזרת. ובאחרונים מבואר שחזרת זה **החסה** שלנו וכך נוהגים הספרדים וחלק אשכנזים.

והטעם, א - זכר לשיעבוד מצרים שבהתחלה היה רך ולבסוף קשה, וזה טבע החסה שתחילה מתוק וסופו מר (גמרא). ב - חסה מלשון שחס הקב"ה על ישראל (לבוש).

ומנהג חלק מהאשכנזים - לקחת 'תמכא' שזה חריין, כי לא היה מצוי במדינותיהן הקרות חסה. (מ"ב). **ובחכס צב- נפק** מיניה חורבא שלא יכולים לאכול אפילו חצי כזית מרוב חריפותו ולא יוצאים יד"ח מצוות מרור. (ולכן כתב המ"ב לפורר, ויש שנותנים מעט בתוך החסה).

ה- חזרת: גם כן החסה שלנו (י"א חריין כנ"ל במרור). **ויש טועים** שמרור וחזרת הם שני מינים כי בקערת האריז"ל זה מופרד, ואינו נכון אלא זה אותו המין רק שינוי בלשון. (שו"ת יחו"ד).

ו- חרוסת: לעשותה עבה זכר לטיט, נהגו להוסיף יין זכר לדם, ויש נהגו בתמרים, ויש נהגו לעשותו מפירות שנמשלו בהם ישראל (תפוחים, אגוזים, שקדים וכו'). ותבלין קינמון וזנגביל שדומים לתבן שגיבלו בו הטיט. (ולא מעכב כל זה).

ז- כרפס: לספרדים לכתחילה דווקא כרפס (ועלי סלרי), והטעם: א - נוטריקון ס' פרך (60 ריבוא עבדו בפרך - מהרי"ל במשנ"ב יט). ב - בא"ח וכה"ח כתבו טעם ע"פ הסוד שצריך דווקא כרפס. יש שנהגו (בפרט אשכנזים) - תפו"א וגזר צננון.

סדר הקערה (ע"פ האר"י ז"ל) מצות למעלה, ימין זרוע ומשמאל ביצה, באמצע מרור, לפניו בימין חרוסת ובשמאל כרפס, והתחתון באמצע חזרת. וי"א לפי סדר שימושם.

הקערה לדעת רבינו האר"י

דיני וצורת ההסיבה

טעם ההסיבה

חז"ל תיקנו שינהג אדם בדרך חירות. (ראבי"ה -היום שאין רגילות לא מסבים, ולא קי"ל כמותו).
ואפילו שלא נוח יש בזה ב' תשובות: 1- גם מלך לא נוח לו בגלימה אבל לובש כי זה כבודו שלובש בגדי מלכות, וגם אנו נוהגים מנהג מלכים. 2- לא מסבים נכון ואם מקפידים כדלהלן יהיה יותר נוח.

מי מיסב

נשים: שו"ע - אישה אינה צריכה הסיבה אא"כ חשובה. רמ"א - וכל הנשים שלנו נקראות חשובות אך לא נהגו בגלל הראבי"ה. למעשה מנהג הספרדים שנשים מסיבות (כנה"ג, בא"ח, חזו"ע).
בן אצל אביו: צריך הסיבה ואפילו הוא רבו מובהק (שו"ע). כי מסתמא אב מוחל לבנו (מ"ב). וכן חתן אצל חמיו חייב. **ותלמיד אצל רבו:** אסור לו להסב אא"כ ביקש ונתן לו רבו רשות (שו"ע).

הסיבה לעיכובא

ההסיבה היא חובה מן הדין (היכן שצריך) ומי שלא היסב כשצריך, חוזר לאכול ולשתות שוב בהסיבה, ולכן כדאי להזכיר לבני הבית: **נשים** - בדיעבד שלא היסבו לא חוזרות לאכול ולשתות. (חזו"ע ודלא כבא"ח).

צורת ההסיבה

להישען: אם היסב באוויר לא יוצא יד"ח כי אין זה דרך חירות (הגריש"א). יש כמה אפשרויות: 1- משענת הכסא 2- גב הכיסא 3- שולחן 4- כתף חברו (אך לא על ירך עצמו שנראה כדואג).
זווית: יש אומרים (אול"צ) שצריך 45 מעלות כמו חצי שכיבה (שכיבה 90 מעלות), ומרן הגר"ע יוסף זצ"ל (הו"ד בילקו"י) פסק שדי בהטיה מועטת יותר וכך נהג.
צד שמאל: שני טעמים נאמרו בזה, 1- שלא יקדים קנה לוושט. 2- כשמסיב לצד ימין צריך להחזיק את האוכל והשתייה ביד שמאל וזה לא נוח. לכן יסב לשמאל ויחזיק בימין. (וטעם ראשון עיקר).
איטר יד: לכתחילה יסב בשמאל כל אדם (כי הטעם העיקרי שמא יקדים קנה לוושט שייך גם בו). ובדיעבד יצא אם היסב בשמאל שלו.
מניעת התלכלכות: יש שתי פתרונות כדי להימנע משפיכת היין בשעת ההסיבה: 1- למלא את היין עד קרוב לשפת הכוס וזה מספיק ולא צריך שיכסה מעל. 2- לשתות טיפה בלי הסיבה, ואח"כ להסב

ולשתות. ורק להקפיד לא לצרף את מה ששתה בישיבה למה ששותה בהסיבה (כי לא שתה אותו בהסיבה וגם בוודאי לא יהיה בשיעור שתיית רביעית). (י"א ע"י קש"ע ואם נחשב חירות ומלכות, וביותר לא נראה שיספיק בשיעור שתיית רביעית).

קדש

מוזגים כוס ראשונה, שהיא גם קידוש וגם מד' כוסות, ולכן אמנם בעה"ב מוציא יד"ח אבל כל אחד מחזיק את הכוס כאילו הוא מקדש, וגם חייב לשתות בשונה משאר השנה, כדלהלן.

דיני הכוס

יש להקפיד על כל דיני כוס. א- שיהיה שלם ולא פגום. ב- שיחזיק הכלי לפחות רביעית (להגר"ח נאה 81 סמ"ק¹, חזו"א 2150²) ג- הכוס צריך הדחה ושיטיפה (בראשונה, בהמשך רק ע"פ הסוד). ד - מקבלו בשתי ידיו ואז נוטלו בידו הימנית, ומגביה טפת, ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו (שו"ע קפג). וכדאי גם להוסיף כרגיל את הג' טיפות (להמתיק החסד על הדינים).

שיעור השתייה

רביעית: שו"ע - לכתחילה ישתה את כל הרביעית. ובפרט בכוס ראשונה (שיהיה קידוש במקום סעודה אך דיעבד המגיד אינו הפסק) ובכוס שלישית או רביעית (שיהיה שיעור לברכה אחרונה). ובדיעבד רוב רביעית מספיק (מלא לוגמיו של אדם בינוני שזה 41 לגר"ח נאה, או 76 לחזו"א).

רוב כוס: לכתחילה יש הידור לשתות גם רוב כוס (הרמב"ן בשו"ע). ועדיף להחמיר את זה מהחזו"א.

עצה טובה: לא להביא כוסות ענקיים, מפסיד מעלה זו של רוב כוס. והכי טוב כוס ממוצעת 180 ולשתות רוב כוס (91) ומרוויח את כל השיטות (רוב כוס, רביעית שלימה שלנו, ורוב רביעית של החזו"א). ומי שקשה לו יביא כוס קטנה שמכילה רביעית שלנו וישתה לפחות את רובה.

—המחשה בסוגי כוסות, וכמה זה מלא—

סוג היין

המובחר ביותר לשתות יין אמיתי שיש בו שמחת הלב ודרך מלכות (ופרקטית עדיף יבש...).

ומי שקשה לו ישתה לפחות כוס אחת יין (כגון ברביעית שיותר קל) והשאר מיץ ענבים. ובשאר און שיערבב יין ומיץ ענבים (חצי או שליש או רבע, ויש שהזיק להם העירבוב). ויש גם יין מוגז ודינו כיון (הגר"ש וואזנר). ואם גם זה קשה יקח בהכל מיץ ענבים, וכן נהגו כמה מגדולי ישראל (שמעתי שכך נהג החזו"א, ומרן הגרע"י עירבב ובסוף ימיו שתה מיץ ענבים), ועדיף לעבור את הסדר בצלילות...

מבושל: מצד הדין יוצאים לכתחילה ביין מבושל או מפוסטר. אבל חומרא טובה לחוש לדעת הרמב"ם שלא יוצאים ידי חובה ביין מבושל כי לא ראוי לניסוך ע"ג המזבח.

אמנם אם יש עימו מחללי שבת לא יחמיר, אלא יקח מבושל שלא יהיה יין נסך.

¹ רביעית היינו רביעית הלוג, לוג הוא שישה ביצים, ביצה היא י"ח דרהם, דרהם שווה 3 גרם, וא"כ 18 כפול 3 שווה 54 גרם לשיעור כביצה, וא"כ 6 ביצים כפול 54 גרם שווה 324 גרם, וכעת נבוא לחלק את ה-324 גרם ל-4 (כי רביעית מהלוג זה שיעור רביעית) הרי יוצא 81 גרם\סמ"ק (במים המשקל והנפח שווים).

² חושש לצל"ח שהתקטנו הביצים בימינו כמעט בחצי, ואז השיעורים כמעט כפולים.

נשים וקטנים

נשים: חייבות גם הם בד' כוסות (ש"ע. והטעם כי היו באותו הנס -מ"ב). וישתו לכתחילה מיץ ענבים.
קטנים: שו"ע - תינוקות שהגיעו לחינוך מצווה ליתן לכל אחד כוסו לפניו. וגיל חינוך הוא בערך חמש או שש כל אחד לפי חריפותו. אך לעניין זה הגדר הוא שמבינים מה מספרים להם בסיפור יציאת מצרים (כה"ח, חזו"ע). אבל קטנים לא צריכים רביעית רק מלא לוגמיו שלו (מ"ב, כה"ח, אול"צ).

צבע היין

אדום: לכתחילה מצווה ביין אדום מכמה טעמים. 1- זכר לדם ששחט פרעה תינוקות. 2- זכר לדם מילה ופסח שנגאלו בזכותם. 3- אל תרא יין כי יתאדם (וכמו בשבת).

לבן: אפילו אם היין הלבן משובח מהאדום, עדיף אדום. אבל בשעת הדחק בדיעבד יוצאים בלבן. (ואם אין ברירה כגון שלא אוהב יין והמיץ ענבים רק לבן וכדומה, יכול לצבוע במעט יין אדום את הלבן -חזו"ע).

זמן השתייה

לכתחילה צריך להקפיד לשתות את הרביעית (או רוב רביעית) בשיעור זמן של שתיית רביעית (בערך 5-3) שניות. ובדיעבד אם שתייה עד כדי אכילת פרס (4 דקות) יצא. (חזו"ע).

אכילה לאחר הקידוש

מנהג טוב (כך נהגו הבבלים) לאכול אחרי הקידוש ביצה (או קצת אורז\סלט וכדומה) להרגיע את הרעב כדי שיהיה סבלנות במהלך ההגדה... (אך החכם עיניו בראשו ולא ימלא כריסו). ויברך נפשות.

ורחץ

דיני הנטילה: נוטלים ידיים כדין נטילת ידיים לפת בכל פרטיה ודקדוקיה. אך לא יברך על נטילה זו. ויזכיר לבני ביתו שלא יברכו בטעות. ואם בירך, טוב שלא ישמור על ידיו נקיות כדי שיוכל לברך אחר כך ברחצה. ולכתחילה לא לדבר עד אחר ברכת ואכילת הכרפס, שתכף לנטילה ברכה. (חזו"ע).

טעם הנטילה: כדי לטבל הכרפס במי מלחוחומץ, וכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה.

כרפס

טיבול הכרפס: לוקחים עלי סלרי (למנהג הספרדים כנ"ל) ומטבילים במי מלחוחומץ ולימון (אך בלימון ייתן רוב מים, כי אם יהיה רוב לימון זה נקרא מי פירות ואינם צריכים נט"י).

שיעור הכרפס: לכתחילה יקח פחות מכזית (ולכן יאכל פחות מ- 17 גרם כי לרמב"ם כזית זה 18 גרם³) כדי לא להיכנס בספק ברכה אחרונה לפני הסעודה (כי יש ספק אם יברך או שברכת המזון תפסור, וגם יהיה בספק בברכה ראשונה של המרור). ובדיעבד אף אם אכל כזית לא יברך ברכה אחרונה. (מ"ב, אול"צ, חזו"ע ודלא כבא"ח).

—המחשת המשקל וטעות השערה—

³ כי סובר שכזית זה שליש ביצה (54 לחלק ל-3 יוצא 18), ולדין כזית זה חצי ביצה (27 גרם).

ברכה: מברכים בורא פרי האדמה ומכוונים לפטור את המרור (כי יש מחלוקת אם לברך על המרור בסעודה) ואוכלים. והטוב ביותר בכל זה שאחד יוציא את כולם שברוב עם הדרת מלך (חזו"ע). ולכתחילה יש להקפיד שהטיבול יהיה לפני הברכה שלא יהיה הפסק. אך בדיעבד לא הפסק.

הסיבה

מעיקר הדין לא צריך להסב באכילת הכרפס (שבה"ל, חיד"א, בא"ח, חזו"ע). אך יש חולקים שצריך להסב (אגודה, מאמ"ר). והרוצה להסב רשאי (חזו"ע). והרוצה לצאת ידי כולם טוב שיאכל מעט עם הסיבה ומעט בלי הסיבה (אול"צ).

טעם הטיבול

כתבו הראשונים שעניין טיבול זה הוא לעשות שינוי כדי שישאלו התינוקות למה מטבלים עוד לפני הסעודה. ולעיל נתבאר טעם הכרפס עצמו (ס' פרך וכו').

טעם במי מלח וכיו"ב

בן איש חי - זכר לשיעבוד שהיה בתחילה בפה רך ולבסוף בקושי, ולכן מטבל הכרפס שהוא מתוק בחומץ או במי מלח שהם קשים. ויש עוד טעמים.

יחץ

דיני מצת מצווה

בליל הסדר מקפידים לקחת לפחות למצת מצווה את המצות הכי מהודרות שיש, וכדלהלן:
א - מצות שמורות משעת קצירה. (ובשעת הדחק שמורה משעת טחינה או לישה - חזו"ע).
ב - מצות עבודת יד שנעשית בידי אנשים יראי שמיים הבקיאים בהלכה. (בשעה"ד במצות מכונה).
קשות/רכות: יש שנהגו לאכול מצות קשות ויש שנהגו רכות, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

טעם היחץ

כדי לקיים מה שקראה הכתוב 'לחם עוני', ודרכו של עני בפרוסה. (כי חושש שלא יישאר למחר).

דיני היחץ

א - אמצעות: יקח מן השלושה מצות המונחות לפניו את המצה האמצעית ויבצענה לשתיים. והטעם • כי ברכת אכילת מצה העיקר על האמצעית (מ"ב).
ב - יחצה ביז ולא בסכין: והטעם - 1 - כדרך שהעני עושה (פמ"ג). 2 - לא תניף עליהם ברזל כי מברכים עליה על אכילת מצה. (כה"ח, חזו"ע).
ג - יחצה בצורת דלת ווא"ו: ויעשה שהדל"ת תהיה קטנה והווא"ו גדולה יותר. (כן הוא ע"פ הסוד, פרי עץ חיים, בא"ח, כה"ח, חזו"ע). ובמצות קשות שאי אפשר לחתוך לפי צורה, יכוון בדעתו (כה"ח).
ד - את הקטן (בצורת ד) מניח בין המצות לאכילת מצה. ואת הגדול (בצורת ווא"ו) ישמור לאפיקומן (שמא לא יישאר). ונהגו ליתנה בתוך מפה לקיים הנאמר 'משארותם צרורות בשמלותם'.

מנהג 'החבאת האפיקומן'

יש שנהגו שהילדים 'גונבים' את האפיקומן ומחביאים לאבא (הגרשז"א ביטל את זה בביתו שלא יתרגלו ב'גניבה'). ויש נהגו שהאבא מחביא לילדים והם צריכים לחפש והמוצא יקבל פרס וכיוצא בזה. ומטרת המנהגים הללו שהתינוקות לא יישנו עד סוף הסדר, וישמעו סיפור יציאת מצריים. אמנם אצל הספרדים לא נהגו כן.

ולמעשה כל ערום יעשה בדעת, שאם משאיר אותם ערים ומרוכזים ויש בזה תועלת לליל הסדר אז אדרבה מצויין. אבל פעמים רבות הילדים מתעסקים בזה כל הסדר ומנסים לחפש וכו' ולא מתרכזים בסדר עצמו, ויצא שכרנו בהפסדנו. והטוב ביותר – שהאבא ישאיר אצלו עד צפון ואז יחביא...

המחשת יציאת מצריים

יש נהגו לתת את המפה עם החלק של מצת האפיקומן על כתפיהם זכר ליציאת מצריים (משנ"ב).

ויש שנהגו (כך נהג מרן הגרע"י זצוק"ל) שהילדים יוצאים מהבית עם המפה והשקית שיש בה את המצה על הכתף, דופקים בדלת הבית, ושואלים אותם מאין באתם (ועונים ממצרים) איך היה שם (והם מתארים את הסבל), ולאן אתם הולכים (ומשיבים לירושלים עיה"ק), ועונים כולם 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'.

ובכנסת הגדולה כתב שנוהג לקחת מקל בידו ומנעל ברגלו ואזור במתנו, ולומר, ככה תאכלו אותו מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה'.

והעיקר בכל זה להמחיש לבני ביתו סיפור יציאת מצריים, וכל אחד כיד ה' הטובה עליו...

מגיד

מגביהים הקערה עם המצות ושאר הסימנים ואומרים הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה. ואח"כ מסירים אותה לקצה השולחן כאילו כבר אכלו **כדי שישאלו** התינוקות שהרי עוד לא אכלו, ויענו להם שאסור לאכול עד אחרי שישפרו ביציאת מצריים.

כוס שני

מיד אחרי הא לחמא עניא, לפני שמתחילים מה נשתנה, מוזגים כוס שני כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם הסעודה. כף החיים – מהשו"ע משמע **שרק לבעה"ב למזוג** ולמסובים רק לפני 'לפיכך', כי העיקר השינוי לתינוקות. וזה מומלץ כי פעמים רבות **נשפך** בזמן ההגדה וכו'...

שומע כעונה

אף בהגדת ליל הפסח אמרינן שומע כעונה, ולכן אפשר שאחד יקריא בקול ויכוון להוציא את כולם והם יכוונו לצאת ויוצאים יד"ח מדין שומע כעונה, ואין חובה שכל אחד יאמר בפיו. אך בהרהור וודאי לא יוצאים יד"ח. (חזו"ע). יש נוהגים (כך נהגו אצל מרן הגרע"י זצוק"ל) **שכל אחד קורא קטע בקול** (וגם נשים), והשאר בשקט או שומע כעונה.

נשים בהגדה

גם נשים חייבות בסיפור יציאת מצריים. ובדיעבד לפחות יאמרו את דברי רבן גמליאל "פסח מצה ומרור" וטעמיהם, וכן עשר המכות.

והגדת לבנך

לזכור שיש **מצוות עשה** מן התורה של והגדת לבנך, והעיקר בלילה הזה זה **הילדים**, וצריך להשקיע בהם הרבה זמן בסבלנות ונחת רוח. זה לא רק לילה של **פלפולים** וחידושים אלא לילה של **סיפור** יציאת מצרים כפשוטו, להעביר את מסורת אבותינו את עיקרי האמונה בהקב"ה להמחיש ולחוות את זה.

ולכן **כדאי להכין** את ההגדה ולשמוע חידושים. י"א שמי שלא חידש לבנו כלום, לא יצא יד"ח.

מעלת הסיפור בשמחה

הזוהר הקדוש (ר"מ פרשת בא - תרגום) "המצווה שאחר זו הוא לספר בשבח יציאת מצרים, שהוא חוב על האדם לספר בשבחים האלו, וכל אדם המספר ביציאת מצרים ושמח בסיפור ההוא בשמחה, עתיד הוא לשמוח עם השכינה לעולם הבא, שהוא השמחה הגדולה מהכל, שזה הוא אדם השמח באדונו, והקב"ה שמח בסיפור שלו"

ועוד שם "באותה השעה מקבץ הקב"ה את כל הפמליא שלו ואומר להם: לכו ושמעו הסיפור של השבח שלי שמספרים בניי, ושומעים סיפור הדבר ששמחים בשמחת גאולת אדונם, ובאים ומודים להקב"ה על כל אלו הניסים והגבורות, ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ וכו', אז נתוסף לו כח לאדונם, כמלך שנוסף לו כח וגבורה בעת שמשבחים גבורתו ומודים לו, והכל יראים מפניו ועולה כבודו על כולם". (ולכן לא יזרז מידיי אך גם יזהר שלא ירדמו הילדים והכל לפי העניין...)

שיחת חולין

כתבו כל האחרונים, שמתחילת הקידוש ועד גמר ההלל (עד ברכת גאל ישראל שקודם רחצה) לא ידבר שום שיחת חולין. (וכ"כ אול"צ, חזו"ע). ונכון להחמיר שלא לעשן באמצע ההגדה וההלל (שם).

פרטים על סדר ההגדה

א- **אחר השאלות מחזיר הקערה** לפניו ומתחיל לומר 'עבדים היינו', כמו שדרשו חז"ל, לחם עוני, לחם שעונים עליו דברים הרבה.

ב - **גילוי כיסוי המצות**: בהגדה המצה צריכה להיות מגולה, אבל בזמן שאוחז הכוס בידו (כגון ב'והיא שעמדה' וב'לפיכך') אז יכסה המצות שלא יראו בושתם.

ג - **שפיכת יין**: נוהגים לשפוך מעט יין כשאומרים 'דם ואש וכו'', וכל בעשר המכות ב'כלל' (דצ"ך עד"ש באבח"ב) וב'פרט' כשמונה ואומר דם, צפרדע וכו'. **סה"כ ט"ז פעמים**. (חזו"ע).

ד - **שופכים עם הכוס ולא עם האצבע**. **ושופכים הכל** ואח"כ ימלא שוב. (שם).

ה - **פסח מצה ומרור**: כשיאמר 'מצה זו' יגביה את המצה האמצעית להראותה למסובין ולחבב המצווה. וכן באמירת 'מרור זה'. אבל באמירת 'פסח שהיו אבותינו אוכלין' וכו', לא יגביה, שנראה כאילו הקדישו לקרבן פסח, אלא רק יסתכל ודין.

שתיית כוס שני

בסוף ההגדה אחר גאל ישראל, שותה כוס שנייה בהסיבה כמו בכוס הראשונה וגם כאן זה לעיכובא ואם לא היסב חוזר ושותה. ולשו"ע **לא מברך הגפן** (כי בירך בראשונה). ולא על הגפן (יש ברכה"מ).

רחצה

נוטלים ידיים לאכילת המצה כדין נטילת ידיים ללחם. ויברך על נטילת ידיים. ואם יודע שלא הסיח דעתו מנטילה ראשונה עד עכשיו, יטול בלא ברכה. (חזו"ע).

מוציא מצה

בציעה

א - יקח את שלושת המצות כסדר שהניחם כשבאמצע השבורה ושתי השלימות ללחם משנה, ומברך המוציא.

ב - משמיט התחתונה ומשאיר העליונה עם השבורה ומברך על אכילת מצה, טובל במלח ואוכל בהסיבה לעיכובא.

מספר הכזיתות

הקדמה: יש מחלוקת בפוסקים האם ברכת המוציא על העליונה וברכת אכילת מצה על השבורה האמצעית, או להיפך שהמוציא על השבורה ואכילת מצה על העליונה.

בעל הבית: לכתחילה יאכל שתי כזיתות, דהיינו כזית (ראה להלן שיעורו) מכל אחת מהמצות מהעליונה ומהשבורה, בגלל המחלוקת הנ"ל (שו"ע). ובדיעבד במקום צער די בכזית אחד (חזו"ע).

ותחילה יטעם מעט מהעליונה (שעליה ברכת המוציא), ואז יחלק חתיכה קטנה מכל מצה לבני הבית, ואז יאכל הכזיתות שלו בהסיבה.

שאר המסובים: כיוון שאינם אוכלים מהמצות שבקערה אלא משלימים להם ממצות אחרות, אינם חייבים לאכול שתי כזיתות (חזו"ע), אבל לכתחילה מי שיכול כדאי שיאכל שתי כזיתות⁴ (אול"צ).

ואם יכולים לאכול כל הכזיתות מקערת בעל הבית (וכגון מצות רכות ששוקלות הרבה ויש בכל מצה כמה כזיתות) וודאי עדיף טפי. וכן מי שיכול שיהיה לפניו קערה משלו הרי זה משובח (אול"צ).

ולכן אם משלימים ממצות אחרות כדאי מאד להכין מראש כזיתות בשקיות לפי חשבון בני הבית, ואם אוכלים משל בעל הבית או שיהיה להם משקל מכני או ישקלו לפני החג מצה אחרת ויאמדו שיהיה באותו גודל.

שיעור הכזית

לדעת השו"ע: כזית זה חצי ביצה (להלן יתבאר שיעורו), ולדעת הרי"ף והרמב"ם: שליש ביצה, אנו מחמירים כהשולחן ערוך, אבל נפק"מ לזקן או חולה (או אחרי ניתוח קיצור קיבה וכדומה) שלא יכול לאכול הרבה כדעת השו"ע, שיכול להקל כהרמב"ם. אך לא יברך על אכילת מצה.

נפח \ משקל: יש המשערים בנפח ולשיטתם יוצא שבמצות קשות שהמשקל הסגולי קטן אז יוצא 20 גרם בנפח של 27 סמ"ק, ובמצות רכות שהמהשקל הסגולי גדול צריך 40 - 35 גרם כדי למלאת

⁴ ויש עוד טעם להחמיר ב2 כזיתות כדי לצאת ידי הצ"ח והחזון איש שהשיעורים התקטנו, ולשיטתם 2 כזיתות שלנו זה כזית אחד, ובדאורייתא ראוי לחוש אם אפשר.

נפח של 27 סמ"ק⁵. אך למעשה הסכמת הפוסקים שכיום משערים אך ורק במשקל ולא בנפח (בית דוד, פתח הדביר, כה"ח, חזו"ע⁶). ולכן כיוון שכביצה זה 54 גרם, אז לשו"ע כזית זה 27 גרם, ולרמב"ם 18 גרם. ובכל סוגי המצות מחשבים לפי 27 גרם!

ולקחת תמיד ברווח (30 גרם) כי בדרך כלל נתקע מעט בשיניים וכן מתפורר תוך כדי האכילה.

—המחשת כזית מסוגי המצות השונים—

זמן אכילה

לא צריך להכניס את הכזיתות לפיו בבת אחת, אלא אוכל מעט מעט כדרך אכילה ללא שהייה בינתיים, ובלבד שיאכל הכל בתוך שיעור כדי אכילת פרס. והוא לכתחילה 4 דקות ובדיעבד 7 וחצי דקות. (חזו"ע, אול"צ). ומונים משעת הבליעה ואין הלעיסה בכלל חשבון זמן זה (אול"צ).

כוונה באכילת המצה

מצוות צריכות כוונה, ולכן יכוון לצאת ידי חובת מצווה דאורייתא של אכילת מצה בפסח, ודי במחשבה. ובדיעבד שלא כיוון יצא. (חזו"ע). וכדאי שיזכיר גם לבני ביתו לכוון.

טיבול ושריית המצה

אסור לאכול את המצה עם עוד מאכל אחר ביחד (ודאתי רשות ומבטל למצווה). ובמלח מותר. וזקן או חולה (או ניתוח כנ"ל) וקשה לו לאכול את המצה לבדה, יכול לטבל בין או במרק ולאכול, אך לא ישהה את המצה בתוכם.

ואם קשה לו לאכול מצה קשה, יכול להשרות את המצה במים ויוצאים בה ידי חובה (והוא שלא תהיה נימוחה). אבל השרויה בין או מי פירות או המבושלת, לא יוצאים בה ידי חובה.

לא לדבר

משעה שבירך על אכילת מצה ראוי ונכון שלא ישיח בדבר שאינו מצרכי הסעודה עד שיאכל את הכורך, כדי שתעלה ברכת על אכילת מצה ועל אכילת מרור גם לכריכה זו (שו"ע). ובדיעבד אם שח אינו חוזר לברך (מ"ב, כה"ח, חזו"ע).

מרור

המרור ושיעורו

כבר נתבאר למעלה (בסדר הקערה) שמנהג הספרדים לקחת חסה למרור, שהוא המובחר. וצריך לקחת שיעור כזית (30 גרם ברווח).

—המחשת כזית במרור—

⁵ הכלל המדעי אומר שככל שהחומר צפוף, כך הנפח שלו פחות והמשקל שלו יותר, וככל שהחומר הוא פחות צפוף כך הנפח שלו יותר והמשקל שלו הוא פחות. לדוגמא 500 גרם לחם ו-500 גרם דבש המשקל זהה אבל הנפח של הלחם גדול הרבה יותר כי הלחם פחות צפוף מהדבש.

⁶ ולגבי הטענות הנ"ל יש בזה אריכות גדולה שבאמת אם ממעכים את האווירים בנפח כמו שצריך, מגיעים לתוצאה שכמעט תמיד הנפח והמשקל שווים, ואין כאן המקום להאריך.

חרוסת

טעמו: טיבול המרור בחרוסת הוא מצווה מדברי סופרים זכר לטיט ולתבן שנשתעבדו בהם ישראל במצרים.

דיני הטיבול בחרוסת: המנהג מעיקר הדין - לשקע **מקצתו** בחרוסת ואין צריך לשקע כולו. והמחמיר לשקע את **כולו** תבוא עליו הברכה (בית יוסף, כה"ח, חזו"ע).

לא ישהה את המרור בחרוסת כדי שלא יבטל טעם מרירותו, ולכן גם ינער החרוסת מעליו (שו"ע).

כמו כן הטיבול בחרוסת הוא **לעיכובא** שאם אכל את המרור בלי טיבול חוזר לטבל ולאכול כזית.

אכילת המרור

ברכה: יברך על אכילת מרור ויאכל את המרור בלי לברך אדמה כי בירך כבר על הכרפס. ועל החרוסת גם לא יברך כי היא בטילה למרור. **ויטבל קודם הברכה** שלא יהיה הפסק.

כוונה: יכוון באכילת המרור לצאת ידי חובת מצוות אכילת מרור, ובדיעבד שלא כיוון יצא.

הסיבה: את המרור יאכל בלא הסיבה כיוון שהוא **זכר לעבדות** ולא לחירות. (שו"ע, משנ"ב). ואם רוצה להסב רשאי לאכול בהסיבה. (ברכ"י, משנ"ב, כה"ח).

בורך

הקדמה

לשיטת הלל הפסוק 'על מצות ומרורים יאכלוהו' הוא כפשוטו שיש לאכול עם הקרבן פסח את **המצה והמרור ביחד ממש**, ולא כל אחד בנפרד. אמנם בימינו שהמצה עדיין דאורייתא אבל המרור רק מדרבנן (כי אין קרבן פסח), גם לשיטת הלל אי אפשר לאוכלם ביחד כי המרור יבטל את טעם המצה דאורייתא. ולכן בהתחלה אנחנו אוכלים כל אחד בפני עצמו, ואח"כ אוכלים ביחד 'זכר' למה שהיו עושים לפי הלל בזמן שבית המקדש קיים. (גמרא).

סדר הכריכה

יקח כזית מצה מהמצה **התחתונה** (כדי לקיים מצווה בשלושתן - משנ"ב) ולבני הבית אפשר ממצות אחרות. וכן כזית מרור. וטובל את המרור בחרוסת, ואומר 'זכר למקדש כהלל'. ואוכלם ביחד.

שכח לטבל בחרוסת: אם קשה עליו לחזור ולאכול שוב, יצא ידי חובה (כי י"א שא"צ לטבל בכורד וכ"כ הרמ"א). אך ראוי שיקח לפחות מצה **משהו** ומרור ויטביל בחרוסת ויאכל זכר למקדש. (חזו"ע).

הסיבה

צריך לאכול את הכריכה בהסיבה (שו"ע). ובדיעבד אם לא היסב וקשה עליו לחזור ולאכול, אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה, **וכל שכן לגבי נשים**. והמחמיר תבוא עליו הברכה (חזו"ע).

שולחן עורך

יערוך שולחנו כיד ה' הטובה עליו ויסעד בשמחה. והחכם עיניו בראשו **שלא ימלא כריסו** כדי שיאכל האפיקומן לתיאבון ולא אכילה גסה.

בשר: טוב לאכול בשר משום שמחת יום טוב. אמנם **המנהג שאסור לאכול צלי** בליל הסדר אלא רק מבושל גזירה שמא יאמרו שזה בשר קרבן פסח. **ואפילו בצלי קידר** אסור (מ"ב, חזו"ע). **ומכשול מצוי** שנותנים בשר או עוף בתנור בלא רוטב ויוצא ממנו מוהל שלו, ואעפ"כ אסור בליל הסדר.

יין בסעודה: מותר לשתות יין בסעודה, ואינו נראה כמוסיף על הכוסות כי הרגילות לשתות יין בסעודה. ורק יזהר לא לשתות יותר מידי כדי שיוכל אחר כך להשלים את הד' כוסות כהלכתן.

הסיבה: לא צריך לאכול בסעודה בהסיבה, ואם היסב הרי זה משובח (רמב"ם).

עצה טובה: לא לשתות הרבה שתייה מוגזת, או קפה, כי סותם את התיאבון וצריך לאכול אפיקומן. יש אומרים שטוב להרבות באכילת מצות מלאכול שאר מאכלים, כי אפילו שהחיוב בכזית, כל מה שמוסיף באכילת מצה מקיים מצווה טפי.

צפון

אכילת האפיקומן

לאחר גמר הסעודה אוכלים אפיקומן מהמצה השמורה מתחת למפה (ומשלים לבני ביתו מבחוץ), זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע. **ואוכלה לבדה** בלא תערובת ליפתן כדי שיהא טעם מצה בפיו.

אכילה לתיאבון: יאכל את האפיקומן לתיאבון ולא יברך עליו. ואם היה שבע כל כך עד שקצ באכילתו לא יצא ידי חובת אכילת אפיקומן, כי אכילה גסה אינה אכילה. אמנם אם אינו אוכלו לתיאבון כל כך רק שאינו קץ בזה, שפיר דמי שהרי צריך לאכול על השובע. והנכון לאכול בעודו מתאוה קצת לאכול.

הסיבה

יזהר לאכול האפיקומן בהסיבה. ואם אכל בלא הסיבה ונזכר קודם שבירך ברכת המזון לכתחילה יחזור לאכול בהסיבה, ואם קשה לו לאכול עוד כזית יסמוך על המקילים בזה בדיעבד. ובפרט אם כבר בירך ברכת המזון.

שיעור האכילה

מעיקר הדין די בכזית אחד לאפיקומן, ויכוון באכילתו שהוא זכר לקרבן פסח וגם זכר למצה הנאכלת עימו, וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. והמחמיר לאכול שתי כזיתות תבוא עליו הברכה. ודי שיאכל הכזית השני כמאן דאמר שהוא 18 גרם. (חזו"ע).

זמן אכילתו

יזהר לאכול לכתחילה עד חצות, ובדיעבד אם רואה שהאריכו בהגדה וכדו' ולא הספיקו, לא יוותרו על כורך ושולחן עורך אלא יסמכו בדיעבד על המקילים לאכול גם לאחר חצות.

ויש פיתרון לעשות תנאי של הגאון האבני נזר שיאכל כזית מצה לשם אפיקומן, ויאמר שאכילתו היא על תנאי, שאם ההלכה היא כרבי אלעזר בן עזריה (שעד חצות) נמצא שזהו אפיקומן, ולאחר שעבר חצות לילה שהוא זמן המצווה של אכילת אפיקומן, כבר אין מניעה להמשיך לאכול את שאר הסעודה. ואם ההלכה היא כרבי עקיבא (שעד עלוה"ש) יכול הוא לאכול את האפיקומן מאוחר יותר. ולאחר שיסיים סעודתו יאכל שוב מצה לשם אפיקומן ויצא בכך ידי חובה לפי שיטת רבי עקיבא.

שכח לאכול אפיקומן

אם שכח לאכול אפיקומן, אם נזכר אחרי שאמר 'הב לן ונברך' או שנטל מים אחרונים אך עוד לא בירך ברכת המזון, יאכל האפיקומן בלא ברכת המוציא. ואם כבר התחיל בברכת המזון, יסיים לברך. ואז יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל כזית אפיקומן, ויברך ברכת המזון על הכוס. (חזו"ע).

אכילה/שתיה אחר אפיקומן

אכילה: אסור לאכול אחרי האפיקומן שום דבר כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה של אפיקומן שהוא מצווה (שו"ע). ואם טעה ואכל חוזר לאכול כזית אפיקומן (משנ"ב, כה"ח, חזו"ע). ואם כבר בירך ברכהמ"ז אין צריך לחזור לאכול (שם).

שתיה: מותר לשתות אחר האפיקומן **מים ושאר משקים שאינם משכרים**, וכן קפה או תה (אפילו עם סוכר). והוא הדין בין כוס שלישי לרביעי. (שם).

ברך

ימזוג כוס שלישית, ויטול ידיו למים אחרונים, ויברך ברכת המזון עם כוסו בידו. ויאמר יעלה ויבוא. כשיסיים ברכת המזון יברך הגפן ויכוון לפטור את הכוס הרביעית, וישתה הכוס בהסיבה, והיא לעיכובא, שאם שתה בלא הסיבה חוזר ושותה בהסיבה. ואינו מברך ברכה אחרונה אלא אחרי כוס רביעית. ולא ישתה בין כוס שלישי לרביעי.

הלל

יש לעורר המסובים לומר ההלל בשמחה והתלהבות, להתבונן בניסים, הכל הולך אחר החיתום! מוזגים כוס רביעית ולאחוז ביד לפחות בברכת יהללוך. בסוף שותים בהסיבה, ואם לא היסב חוזר לשתות עם ברכה (כי נקרא היסח דעת שחשב שסיים). ובכוס הרביעית ישתה לפחות רביעית שיהיה שיעור לברכה אחרונה, ויברך על הגפן

נרצה

מצווה לספר כל אחד ואחד כפי יכולתו עד שיירדם. וכן נהגו לשורר בקול נעים שיר השירים, חד גדיא (היה מי שהתלוצץ ונידוהו) וכו'.

כוס אליהו – מוזגים כוס חמישית לאליהו הנביא להראות אמונתנו שניגאל בקרוב.